

CARLOS CASARES E A LITERATURA INFANTIL

Francisco Xavier Senín
Profesor e tradutor

Resumo: A literatura infantil e xuvenil galega débelle moito a Carlos Casares. El foi creador dos primeiros libros en galego para os nenos (*A galiña azul* ou *As laranxas máis laranxas de todas as laranxas*). Como tradutor, verqueu ao galego non poucos títulos doutras linguas, entre eles obras de Maria Gripe e, sobre todo, *O príncipiño*. De por parte, como editor, no tempo no que dirixiu a Editorial Galaxia o seu traballo supuxo un pulo importante para a literatura dirixida aos pequenos; a el débenselle coleccións como *Árbore*, *Sete mares* ou *Costa Oeste*. Casares era unha persoa divertida que procuraba tecer redes con persoas que traballaban no mundo da edición. A través destes contactos nas feiras internacionais do libro estaba ao tanto do que se publicaba noutros lugares.

Abstract: Children's and Young Adult Literature owes a great deal to Carlos Casares. He wrote the first books for children in Galician language (*A galiña azul* or *As laranxas máis laranxas de todas as laranxas*). As a translator, he is responsible for quite a number of titles imported to Galician from other languages, as for example some of Maria Gripe's works or, most of all, *O príncipiño* (*Le petit prince*). In his role of publisher, during the time he was Chief Editor for Editorial Galaxia, Casares launched a considerable effort in order to publish fiction for children; he is the promoter of collections such as *Árbore*, *Sete Mares* or *Costa Oeste*. As an individual, he was entertaining and willing to connect and get along with his colleagues in the publishing world. Thanks to these contacts he used to build when attending International Book Fairs, Carlos Casares was up-to-date with whatever was published elsewhere.

Palabras chave: Carlos Casares, Galaxia, literatura infantil, creador, editor, coedición.

Key words: Carlos Casares, children's and young adult Literature, writer, publisher, coedition.

Directa e indirectamente, a literatura para nenos e nenas débelle moito a Carlos Casares. Mesmo me atrevería a asegurar que a xente nova pode gozar na actualidade dunha literatura vizosa grazas en boa parte aos seus esforzos no campo da creación, no da tradución e no da edición.

Carlos foi protagonista como creador de libros para nenos, a comezar pola *Galiña azul* (1968) e a peza teatral *As laranxas máis laranxas de todas as laranxas* (1973). Viñeron logo *O can Rin e o lobo Crispín* (1983), a serie dos Toribios, que vai desde *Este é Toribio* (1991) até *Toribio revoluciona o tráfico* (1994) e finalmente *Lolo anda en bicicleta* (1996). Tamén participou nos primeiros pasos da Asociación de Tradutores Galegos e realizou non poucos traballos de tradución para Argos Vergara, ademais de ser tradutor de María Gripe e de Hemingway, pero a súa obra máis coñecida neste campo é a súa versión de *O príncipiño* (1972).

A Editorial Galaxia estaba a ser aguillada por xente da cultura, como Neira Vilas que, desde Cuba, en 1964 e 1965 lle escribiu a Francisco Fernández de Riego para que contemplasen nos seus proxectos editoriais poñer en marcha libros que lle facilitasen á xente miúda a lectura en galego. En 1967 nace a colección Infantil Galaxia para publicar libros baseados na narrativa popular. Desde 1979 coeditase con La Galera nun acordo que abrangue todas as linguas do estado.

As outras editoriais publican timidamente: Edicións Castrelos a través das coleccións Pombal e O Moucho; Edicións do Castro inaugura a colección Narrativa para nenos desde 1971; ata que a fins de 1979 xorde unha nova editorial: Edicións Xerais de Galicia.

A situación tardou anos en estar normalizada. De 1960 a 1970 editáronse cinco títulos infantís e un xuvenil. Entre 1970 e 1980 o número de títulos aumentou un pouco: vinte infantís e tres xuvenís (Roig 1995).

Son pioneiros Xohana Torres: *Polo mar van as sardiñas* (1967), *Don Gaifar e o tesouro* (1970), *A galiña azul* (1969); Bernardino Graña: *O león e o paxaro rebelde* (1969); Neira Vilas: *O cabaliño de buxo* e *O espantallo amigo*; *Calriños e o avó* (1971)...

En 1979, co gallo do Ano Internacional do Neno, Galaxia publica *Contos pra nenos*, cinco contos doutros tantos autores e autoras (Paco Martín, Xoán Babarro, Mª Victoria Moreno, Eliseo Alonso e Dora Vázquez) premiados no Concurso de contos infantís O Facho, e que en 1982 será o primeiro libro galego en figurar na lista de honra do IBBY.

En 1982 Carlos é subdirector literario de Galaxia (o director literario era Ramón Piñeiro) e en 1985, a proposta do propio Piñeiro, pasa a dirixir a editorial. Nese momento está en marcha a colección A Chalupa (nacida dous anos antes) en coedición con la Galera e Elkar. Nela, ademais do propio Casares (*O can Rin*

e o lobo *Crispín*), xorden novos autores: Xohana Torres (*Pericles e a balea*), Xesús Pisón (*O pintor do vento e O demo presumido*), Helena Villar (*O día que choveu de noite e Vermíño*), Antonio García Teijeiro (*Noa*), Xan López Domínguez (*Voces na lagoa do espantallo*), Xosé Cermeño (*Estes días refresca pola tarde*), Agustín Fernández Paz (*O tesouro do ladrón Smag*)... Ao tempo que estas creadoras e creadores de historias danse a coñecer novos profesionais da ilustración: Pedro de Llano, Fernando Sampil, X. M. Xiráldez, Manuel Uhía, Xan López Domínguez, Fran Jaraba... e unha muller, María Fe Quesada.

Como colección propia existía Tartaruga coas súas tres series: popular, universal e galega.

De por parte, Xerais tiña unha colección de clásicos xuvenís, Xabarán (agora Xabarán).

A primeiros dos anos 80 apenas existían premios que animasen os creadores e creadoras a escribir. En castelán existía o Barco de Vapor que axiña tivo unha edición en catalán. Para máis, comezaban a aparecer os primeiros manuais escolares para o ensino do galego e outras materias. Anaya, e pouco despois Edicións Xerais de Galicia, adiantáranse con equipos de xente que elaborara manuais de lingua galega. Por outra banda, Ediciones S. M. puxera a andar os seus propios equipos que elaboraban libros de lingua galega, ciencias sociais e naturais. En Galaxia non había ningunha previsión de marchar por este camiño, por iso comezan as primeiras conversas para chegar a un acordo de coedición cunha empresa foránea; Galaxia xa tiña unha certa experiencia polas publicacións infantís.

En 1984, Ediciones S. M. convoca o I Premio Barco de Vapor en galego, do que resultou gañador Paco Martín. Do xurado, presidido por Paz Lamela Vilariño, daquela directora xeral de Política Lingüística, formaban parte Carlos Casares, Andrés Torres Queiruga e Francisco Fernández del Riego, entre outros. *Das cousas de Ramón Lamote* publicouse en xaneiro de 1985 como coedición da Editorial Galaxia e Ediciones S.M. Cinco meses despois saía a segunda edición. Ao ano seguinte o libro era merecente do primeiro Premio Nacional de Literatura Infantil e Xuvenil das nosas letras.

Tivo Carlos un protagonismo decisivo á hora de negociar e fraguar o acordo de coedición entre Galaxia e S.M. para publicar libros infantís e libros de texto xunto con Bieito Ledo, Ramón Piñeiro, Francisco Fernández del Riego e Xaime Isla Couto. S. M. achegaba a profesionalidade e unha historia cargada de éxitos no campo dos libros de texto e da literatura. Galaxia achegaba o asentamento no país, un notable fondo histórico e o prestixio editorial.

Algunhas das xuntanzas fixéronse no restaurante O Estradense en Santiago. Outras foron en Madrid e, a partir de asinarse o acordo, celebrábanse reunións

periódicas en Vigo, Santiago ou Madrid. A última á que asistín celebrouse a fins do mes de setembro de 1987 na sede de Ediciones S. M. Asistían por parte de Galaxia Carlos Casares, Pilar Sampil, Kristina Berg e eu mesmo. Aproveitamos a viaxe para visitar a feira de Líber onde asistimos a un recital de Uxío Novoneyra. Lembro que naquel momento xa había certas tensións derivadas maiormente dos problemas dos equipos de venda por non respectaren as zonas que se lles asignaran por parte de cada editorial. Puido haber outras razóns, non o sei, o caso é que o acordo non gozou de longa vida e nalgún momento de 1988 morreu. Autoras e autores atopáronse na disxuntiva de ter que escoller unha das dúas editoriais (S.M. ou Galaxia) para publicar as súas obras en galego. Cadaquén decidiu segundo os seus propios criterios e Galaxia encontrouse con algúns libros, pero non tiña colección que os acollese. Cómpre sinalar asemade que en 1986 se convoca o Premio Merlín de Literatura Infantil.

Galaxia viuse obrigada a reinventarse. Estaba viva a colección *A Chalupa*, tamén *Tartaruga*, pero a editorial precisaba levantar o voo. Como lembra David Otero,

logo de darlle voltas, foi Casares quen pensou en editar de por nós, en Galaxia, e así aparece *Árbore* como o nome escollido. Aínda que antes se fixeran outras propostas, esta, a xuízo de Carlos e da editorial, foi a que se entendeu como a mellor. Pensouse que a árbore daba a visión dunha colección, e a propia árbore como significado de lectura. Presentouse no Teatro García Barbón de Vigo nun acto presidido polo presidente do Consello da Cultura Galega, Ramón Piñeiro, e Carlos Casares.

No seu nacemento, o equipo responsable de *Árbore* estaba formado por Antonio García Teijeiro, Mª Victoria Moreno e David Otero. Este equipo traballou até 1999. Ás reunións adoitaba asistir Carlos e tamén Pilar Sampil, como técnica. Nelas xurdiron moitas ideas, como poñer en marcha un club de lectores no que rapaces e rapazas terían o seu propio carné da mesma cor ca os banzos de idade da colección e unha revista que se chamaría *Esquíu*. A colección estreouse con tres títulos, un por banzo, verde (a partir de nove anos e adultos), azul (a partir de 12 anos e adultos) e salmón (a partir de 15 anos e adultos). Posteriormente complementaríanse con máis cores, mesmo unha azul escura que se chamou das Letras Galegas. Do deseño e da maquetación encargouse Manuel Janeiro.

Os primeiros títulos daquela primeira xeira foron:

- *O gato metido nun saco* de Alberto Avendaño (serie verde).
- *Lembranza nova de vellos mesteres* de Paco Martín (serie azul).
- *Anagnórise* de María Victoria (serie salmón).

En 1988 e 1989 Carlos comeza a asistir ás feiras internacionais do libro, primeiro á feira do libro de Xenebra onde están presentes os libros galegos a iniciativa de Xoán Anllo que convence o daquela conselleiro de Cultura e Deportes, Alfredo Conde, para levar a produción galega ao certame. Posteriormente a Frankfurt e finalmente a Bolonia. Á de Líber, que se celebraba alternativamente en Madrid e Barcelona, xa viña asistindo. Lembro o primeiro día en Xenebra. Cando estaba a piques de chegar ao hotel no taxi que o traía do aeroporto, viu o escaparate dunha tenda de trens en miniatura. Anotou o enderezo, que caía preto, deixou a maleta no cuarto nun dicir amén e foi comprar unha locomotora á que lle tiña botado o ollo había tempo. Ao día seguinte, baixou almorzar antes ca ninguén e custoulle ferro e fariña explicarlle á camareira o que quería comer. Ao final fíxose entender coa axuda de acenos porque aquela rapaza non entendía palabra de inglés. Nisto, entrou no comedor unha das persoas que xa levaba uns días preparando o stand da feira, e dirixiuse á moza aquela para pedir, en galego, un zume de laranxa, un café con leite e un croissant. O Carlos estartelou os ollos. Co traballiño que el pasara... e a rapaza era dunha aldea de Carballo!

O que realmente o deixara pampo foran as feiras de Frankfurt e Bolonia. Na primeira quedou abraiado ao verse dentro daquela cidade dos libros imposible de percorrer nun só día. Contactou con multitude de persoas de profesións variadas (editores, impresores, libreiros, bibliotecarios...), informouse sobre as novas técnicas de impresión, sobre os sistemas de embalado e envío de libros. Calquera novidade en calquera campo (mesmo tecnolóxico) presentábase na meirande feira do libro do mundo. Aquilo era unha regalía para unha persoa amante dos libros como el era.

Un asombro tan grande cando menos produciu nel a feira do libro de Bolonia, dedicada á literatura infantil e xuvenil. A ela asistían os organismos internacionais punteiros nese ámbito da literatura, como o Ibbv, a Biblioteca xuvenil de Munich, o Banco del Libro de Caracas, a Fundación Germán Sánchez Ruipérez. Coñeceu novidades como o CD-Rom e o CD-I, que acababan de chegar a Europa naqueles momentos. Estaban presentes os mellores ilustradores do mundo, os máis importantes autores e autoras. Carlos paseaba por aqueles amplos corredores deixándose enchoupar pola sorprendente creatividade que xurdía nos stands, mesmo nos máis pequenos. Visitaba as exposicións dos mellores libros, as mostras de ilustracións que optaban a un prestixioso premio anual. Falaba con profesionais da edición, con axentes literarias, tecía unha rede de contactos que había de atopar ano tras ano nos mesmos ou noutros foros. Con toda aquela xente tamén anoaba lazos de amizade. Facíanse negocios. Ben é certo que non se vendían moitos dereitos a editoriais doutros países, pero arriquecíase o fondo de literatura galega. Un supoñer, no ano 1989 publicábase en *Árbore* dous libros traducidos do

alemán: *A avoa e mais eu*, de Achim Bröger (Premio alemán de literatura xuvenil) e *O coche de carreiras Rudi Fuciños*, de Uwe Tim.

Os compañeiros e compañeiras de edición de Carlos poden dar fe das xornadas pasadas nas feiras do libro. Nos momentos de lecer, despois de pecharen as portas dos pavillóns, Carlos convertíase no centro das xuntanzas, arredor dunha boa cea que se adoitaba prorrogar ata entrada a noite. Pero desas lerías poderá dar conta outra xente que tivo o privilexio de poder gozar da súa compañía e da súa agradable conversa; profesionais como Manolo Bragado, Damián Villalaín, Fabiola Sotelo ou Francisco Rodríguez. Os tres últimos lémbromo no libro da Nosa Terra *Carlos Casares: os amigos, as imaxes, as palabras*.

Despois de 1989 pouco máis fun que testemuña do seu traballo coma calquera outra persoa que amase os libros: as obras completas de Risco, Castelao ou Otero, os deliciosos minilibros de Galaxia, magnífica idea dun coleccionista de trens en miniatura, as obras de Sherlock Holmes e Agatha Christie e por fin as coleccións Sete mares e Costa Oeste. Estas son algunhas das súas realizacións coas que tanto gocei. Pero volvendo ao rego, a súa dirección e as súas iniciativas editoriais uníronse felizmente ás creacións dun escritor que tamén o quixo ser para a xente miúda. Con Carlos Casares naceu unha nova era para a literatura infantil e xuvenil.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

Roig Rechou, Blanca-Ana (coord.) (2015): *Historia da literatura infantil e xuvenil galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia.